

مطلق المثلث	مطلق المثلث	مطلق المثلث	مطلق المثلث	مطلق المثلث	مطلق المثلث
مجنب المثلث	مجنب المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث
زلزل المثلث	زلزل المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث	سبا به المثلث
مطلق المثنى	مطلق المثنى	مطلق المثنى	مطلق المثلث	مطلق المثنى	مطلق المثنى
مجنب المثنى	مجنب المثنى	سبا به المثنى	مطلق المثنى	مجنب المثنى	مجنب المثنى
قوس المثنى	قوس المثنى	بنصر المثنى	سبا به المثنى	سبا به المثنى	قوس المثنى
زلزل المثنى	زلزل المثنى	زايد الزير	زلزل المثنى	بنصر المثنى	زلزل المثنى
زايد الزير	زايد الزير	سبا به الزير	مطلق الزير	زايد الزير	زايد الزير
سبا به الزير	سبا به الزير	زلزل الزير	سبا به الزير	سبا به الزير	سبا به الزير
مايه	شهناز	سلمك	نوروز	کردانيا	كواشت

و تفصيل آواژات برين نهج است. کواشت دايره هفتاد و يكم است و نغمات

و ابعاد او بدین نمونه: مثال جامع علوم انسانی

يـ زـ يـ بـ يـ حـ وـ حـ جـ
 يـ حـ طـ بـ جـ جـ جـ جـ طـ جـ

کردانيا دايره چهل و ششم است که نغمه ی از او حذف شده است و

مثال او بدین نموده است:

يـ حـ جـ يـ دـ ياـ حـ وـ دـ
 يـ حـ جـ طـ طـ جـ جـ جـ طـ

نوروز و آن دایره حسینی است که نغمه یح از او محذوف است و بدین
مثالت :

یه یب ی ح
ط ج ج ح

سلاک مرکب از چهار شد است و طریق استخراج او از وتر بدین
طریق است که ابتدا آن از نغمات زنگوله کنند بر سبیل تنزل بعد از آن نغمات
حجاز نمایند هم بر سبیل تنزل و بعد از آن باز نغمات حجاز را بر طریق صعود
نمایند تا بطرف اقل حجاز رسد بعد از آن نغمات اصفهان نمایند پس نغمات
راست. پس فرض کنیم که مبداء استخراج نغمات آواز مطلق مثلث است باید
که اولاً نغمه ح نموده شود بعد از آن نغمه یا بعد از آن نغمه یح پس یه پس
یز پس ك پس كپ بعد از آن برگشتن بطریق صعود تا نغمه یه و چون نغمه
یه نموده شد باید که نغمه ید نموده شود پس یب پس ی پس ح پس ه و
از اینجا معلوم تواند کرد کیفیت استخراج او را تحقیقاً ترك تمثیل کرده
شد چه بواسطه این دو صعود و هبوط که واقع است در تمثیل نیکو نمیافتد.
شهناز اصل او زیرا فکند است بشرط آنکه نغمات او را دوبار نمایند و نغمه
که مشترك است میان محط اول و مبداء ثانی، مبداء ثانی سازند بر این مثال:

م یا ی ح و ه ج ا
ب ج ج ب ج ج

مایه و آن بعینه شعبه غزال است چنانکه معلوم گردد در بیان شعبات
معلوم گردانند، لیکن باید که اولاً طنینی نموده شود بعد از آن مجنب بعد از
آن طنینی و مجنب را هر دو يك بعد نموده شود. پس فرض کنیم که مبداء او از
سبابه مثلث است اولاً نغمه یا نموده شود پس نغمه ح پس نغمه و پس نغمه ا
واصل مقامات و آوازهات همین بود که مذکور شد و آنچه زیاده بر این است
از نغمات بسبب حسن تلحین است.

فصل

در بیان شعبات - بدانکه مشهور نزد اهل عمل شعبات بیست و چهارند
اول دو گاه و آن دو نغمه است که بعد طنینی بر آن مشتمل است بر این مثال:

تقديم كردانیا بر عشاق اما بر قول اول این است:

یـ زـ یـ دـ یا ح و ح
ح ج ط ط ب ط ح

بر قول ثانی چنین است:

یـ زـ یـ دـ یا ح
ح ج ط ط ح

و بعد ذی الکل مشتمل است بر نعمات اول و ذی الخمس بر ثانی
هشتم نوروزخارا و آن شش نغمه است برین مثال:

یـ ح ی ح ط ح
ح ج ج ح ج

نهم حصار و آن هشت نغمه است بر این مثال

ط یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ
ح یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ

دهم نوروزبیاتی و آن پنج نغمه است اول آن یـ یـ یـ یـ یـ و نغمه ثالث
آن از میان یـ یـ و یـ مستخرج میشود و نغمه رابع آن یـ بود و خامس
ح و این شعبه از جمله مستغربات است قریب بحجازی و بوسلیک بر این مثال:

یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ
ح ط یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ

بازدهم نهفت و آن هشت نغمه است بر این صورت:

یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ
ح ط یـ یـ یـ یـ یـ یـ یـ

دوازدهم عزال و آن پنج نغمه است که ذی الخمس دایره حجازی مشتمل
است بر آن و نعمات آن اینست:

یـ ح یـ ح و ح
ح ط ج ط ج

سیزدهم اوج و آن هشت نغمه است بدین مثال:

چهاردهم نیریز و آن دو قسم است نیریز صغیر و نیریز کبیر اما نیریز صغیر و آن پنج نغمه است؟

م ————— یا
 ج ————— ط
 ج ————— و
 ج ————— د
 ج ————— ا

و اما نیریز کبیر مقلوب دایره چهل و هشتم بود یعنی مجلس افروز پس ترکیب وی از نیریز صغیر و جنس راست بود مستلزم بعدی ملایم بر این صورت؛

یح ————— یو
 ج ————— ج
 ج ————— ط
 ج ————— ید
 ج ————— یا
 ج ————— ط
 ج ————— و
 ج ————— د
 ج ————— ا

پانزدهم برقع و آن دو نغمه است برین مثال:

ح ————— و
 ج

شانزدهم رکب و آن سه نغمه است برین وجه:

یب ————— ی
 ج ————— ج
 ح

هفدهم صبا و آن پنج نغمه است برین وجه

یح ————— یه
 ج ————— یب
 ج ————— ید
 ج ————— یب
 ج ————— ی
 ح

هجدهم همایون و این شعبه مرکب است از زنگوله و راهوی بشرط آنکه اولاً نغمات زنگوله نمایند بعد از آن نغمات راهوی و محط بر نغمه کنند که مشترك باشد میان محط زنگوله و مبداء راهوی بدین صورت:

یح ————— یو
 ج ————— ج
 ج ————— ط
 ج ————— ید
 ج ————— یا
 ج ————— ح
 ج ————— ز
 ج ————— د
 ج ————— ا

نوزدهم نهاوند و این شعبه مرکب است از زنگوله و عشاق بشرط آنکه اولاً نغمات زنگوله نمایند بعد از آن نغمات عشاق بعد از آن برگردند بطریق صعود و محط بر نغمه کنند که مشترك است میان مبداء عشاق و محط زنگوله و آن شش نغمه است بر این صورت:

یه ————— ید
 ب ————— ط
 ج ————— یا
 ج ————— ح
 ج ————— و
 ج

بیستم زاوی و این شعبه همان سه گاه است و فرق بدین است که در طرف احد به سه گاه بعد ارخاء میافزایند و زاوی مینامند و بعد ارخاء مقدار نصف بقیه باشد و شرط کرده اند در بعد ارخاء که عامل باید که بواسطه اهتر از و تزلزل چنان نماید که گویا یکی میباشند در مسموع تا زیادتى بر ابعاد نلثه لحنیه لازم نیاید و آنرا در اصطلاح اهل سازمالش خوانند و بحلق نیز ممکن است نمودن چنانکه اکثر معتدلات مرکبة در این شعبه واقع است و صورتش

این است: $\frac{و}{ر} \frac{د}{ج} \frac{ط}{ا}$ ارخاء

بیست و یکم بسته نگار و این شعبه مرکب است از نغمات زیر افکنند و نغمات حجاز بشرط آنکه محط نغمه بود که مشترک بود میان محط زیر افکنند و مبداء حجاز و ترتیب نغمات آن این است:

بیج $\frac{ب}{ب} \frac{ی}{ج} \frac{ح}{ج} \frac{و}{ط} \frac{ج}{ج}$ ا

بیست و دویم روی عراق و آن چهار نغمه است که از جنس حجازی است اما از طرف احد نغمه ج بر آن اضافه کنند تا پنج نغمه شود بر این مثال:

م $\frac{ی}{ج} \frac{ح}{ج} \frac{و}{ط} \frac{ج}{ج}$ ا

بیست و سیم خوزی و آن حسینی است که محط آن بر سه گاه کنند و آن شش نغمه است:

بیج $\frac{ی}{ط} \frac{ب}{ط} \frac{د}{ط} \frac{ح}{ط} \frac{و}{ج}$ ا

و در عرف اهل عمل نیشابورک نیز خوانده اند. بیست و چهارم مجیر و آن شعبه حاصل میشود از تقدیم بعد ذی الخمس دایره حسینی بر بعد ذی الاربع آن و آن هشت نغمه است بدین مثال

بیج $\frac{ی}{ط} \frac{ج}{ج} \frac{یا}{ج} \frac{ح}{ط} \frac{ه}{ط} \frac{ج}{ج}$ ا

این است تحقیق شعبات بیست و چهار گانه مشهوره اما شعبات غیر مشهوره بسیار است از جهت کثرت اهل این فن متعرض نشده اند.

فصل

در تشارك نغم ادوار ، این تشارك بر دو قسم است یکی آنکه تشارك در تمام نغمات بود دوم آنکه در بعضی ، اما قسم اول مثل دایره عشاق و نوی و بوسلیك که يك دایره اند چرا که چنانکه فرض شود ۵ که دوم عشاق است اول نوی موافق خواهد بود مراکز او با مراکز عشاق و اختلافی جز بمبداء و منتهی و ابعاد نیست چه بواسطه عدم تجاوز از ذی الکل و اقامت ا مقام یح منتهی دور ۵ خواهد بود بالضروره و ترتیب این نغمات نوی بدین نهج است:

د ————— یح ————— به ————— ید ————— یا ————— ح ————— ز —————
 ط ————— ب ————— ط ————— ط ————— ب ————— ب ————— ط ————— د

و این مراکز بعینها نغمات مراکز عشاق است تفاوتی نیست جز اینکه نغمه اول نوی دویم عشاق است و دویم نوا سیم عشاق است و هکذا تا اینکه هفتم نوا اول عشاق شود و هم چنین . اگر نغمه ز را که سیم عشاق است مبداء بوسلیك سازند و بترتیب ابعاد بوسلیك انتقال کنند مراکز هر دو دایره را متحد یا بند و فرقی نیست جز اینکه اول بوسلیك سیم عشاق بود و دویم بوسلیك چهارم عشاق و علی هذا و این دایره جهت تصویر اشتراك نغمات نموده شد:

